

Петро Михайлович Кралюк

ТАРАС ШЕВЧЕНКО: НЕЗАУВАЖЕНЕ

Монографія

Острог – Луцьк
Видавництво Національного університету «Острозька академія»
Видавництво «Ключі»
2014

УДК 82.09(477)
ББК 83
К 78

ТАРАС ШЕВЧЕНКО Й ЕНДІ ВОРГОЛ – «ГЕНІЙ»-БЛИЗНЮКИ?»

(замість вступу)

Кралюк П. М.

К 78 Тарас Шевченко: незауважене : [монографія] /
П. М. Кралюк. – Острог-Луцьк, 2014. – 228 с.

ISBN 978-966-2254-72-3

У книзі звернута увага на маловідомі аспекти життя й творчості Тараса Шевченка. Зокрема, на його подільсько-волинську подорож, соціально-філософські погляди, ставлення до Пересопницького Євангелія та деяких відомих культурних діячів.
Розрахована на широке коло читачів.

**УДК 82.09(477)
ББК 83**

ISBN 978-966-2254-72-3

© Кралюк П. М., 2014

Здавалося, що може бути спільного між Тарасом Шевченком та Енді Ворголом (Андрієм Ворголою)? Хіба що українське походження. Та й то під питанням. Ось «Сойм подкарпатських русинів» видав т. зв. легітимацію № 1 (своєрідний паспорт) Ворголу й ладний відстоювати не українське, а русинське походження цієї знаменитості.

Шевченко ж сприймається нами як національний геній, у певному сенсі, він навіть вважається творцем новочасної української нації. Завдячуючи різним авторам витворився «правильний», ідеалізований портрет Кобзаря, коли навіть найменші сумніви щодо адекватності цього портрета реаліям викликають вкрай бурхливу реакцію з боку націонал-патріотів. Пригадаймо хоча б те, як реагували наші деякі національно свідомі діячі на цілком безневинну тезу Дж. Грабовича про Шевченка-міфотворця?

Воргол, на перший погляд, абсолютна протилежність Шевченку. Скандальний «король поп-арту», який сміливо ламав традиції, а його мистецькі експерименти часто шокували публіку. Кобзар же в нас, навпаки, ніби постає як зразок народності й традиціоналізму. Навіть у постмодерніста С. Жадана, який намагається витворити «несхожий» образ Шевченка, він вимальовується цілком пристойно:

Тарас Григорович Шевченко
зітхнув поважно й непричено
дістав годинника старого
і рушив повагом в дорогу

він йшов врочисто тихим містом
в пивницях пиво пив імлисте
стріляв цигарку в перехожих
такий живий такий несхожий

дівчата парфумами вкриті
просили в нього закурити
їм відповідав не вельми чемно
Тарас Григорович Шевченко

він врешті втік із цього міста
він зник із сяючого місива
і в черешневій квітній піні
його зустріли перші півні.

Звісно, Шевченко і Воргол жили в різні епохи (часова відстань між ними сягає більше ста років), жили в різних країнах – Російській імперії та Сполучених Штатах Америки.

Однак між цими двома знаменитостями є багато подібного. Чи випадково це? І чи не варто говорити про спільний «код геніальності» американського «короля поп-арту» й нашого Кобзаря? Отож, про це й поговоримо.

І Шевченко, і Воргол за походженням були українцями (в сучасному розумінні цього етноніма). Бо ні один, ні другий так себе не ідентифікували. Мало хто звертає на це увагу, але в Шевченка ви не знайдете терміна «українець» чи «українка». З контексту його творів випливає, що термін «Україна» він вживав радше як регіонально-територіальне поняття (поряд з поняттями «Волинь», «Поділля» тощо). Для позначення сукупності українців у сучасному розумінні слова вживав термін «Малоросія». Тобто міг себе ідентифікувати як русин чи малорос.

Тут цілком міг позначитися вплив на Шевченка такого бестселера, як «Історія русів». Цей твір Кобзар не просто знав, а й часто використовував його сюжети. Автор «Історії...» на-

магався дати широку ретроперспективу українського народу, починаючи з найдавніших часів. Відповідно до його історіософської концепції, Давньоруська держава – це, власне, держава українців і Русь є їхньою питомою етнічною назвою. До давньої Русі ще входила Білорусь, на яку автор «Історії...» дивиться як на одноплемінну країну, а також Новгородська земля. Щодо Росії-Московії, то вона до Русі не входила. Сучасну ж Україну автор «Історії...» іменував Малою Росією.

Воргол же ідентифікував себе як людину, що «походить нізвідки». Він народився в Америці, однак батьки його з'явилися на світ у карпатському селі Миково, де традиційно проживали русини-українці. До речі, існує думка, ніби по материнській лінії Шевченко мав «карпатське походження». Якщо це справді так, то предки цих геніїв були земляками. Добре відомо, що в сім'ї Ворголів спілкувалися одним із карпатських діалектів української мови. Мати Енді/Андрія, Юлія, яка виїхала в Америку, коли їй було близько тридцяти років, так і не навчилася добре спілкуватися англійською. Її діти, в тому числі й Андик (так вона іменувала Енді), мали проблеми у вивченні цієї мови. До речі, Енді перебував під сильним впливом матері, яка розповідала йому різні «карпатські історії». Тому є підстави говорити про вплив на нього традиційної української культури, як і на Шевченка.

Родини Шевченка й Воргола належали до соціальних низів. Тому одному й другому довелося «вибиватися в люди». У цьому «вибиванні» теж є чимало цікавих паралелей. Так, і батько Шевченка, і батько Воргола звернули увагу, що Тарас і Енді не є такими, як всі інші діти, що з їхніх синів можуть вирости великі люди. Правда, батько Шевченка помер рано, не лишивши йому ніяких статків (очевидно, вважав, що вони йому не знадобляться; коли треба, то допоможуть добрі люди; так, власне, й сталося). Батько ж Воргола не понадіявся на добрих людей, а заповів, щоб частину грошей, які йому вдалося зібрати, було виділено на навчання Енді у вищій школі.

І Шевченко, і Воргол стали художниками. Саме цим заробляли собі на життя – і, судячи з усього, непогано. Однак і одного, й другого це не задовольняло. Вони шукали самовираження в інших сферах. Шевченко знайшов себе в поезії. Воргол (правда, менш успішно) у жанрах популярного мистецтва, породжених новими комунікаційними практиками. Варто зазначити, що і для Шевченка притаманний був чималий інтерес до нових медійних засобів. Так, на схилі життя він зацікавився фото, що тільки почало «ставати на ноги».

Ці два митці були «нетрадиційні» у своїй творчості. Енді своїми творіннями буквально шокував Америку, відкинувши або переосмисливши «звичні» американські цінності. Те саме робив Шевченко в умовах Російської імперії. Нині вже хрестоматійні поезії «Сон», «Кавказ», «І мертвим, і живим...» та деякі інші сприймаються «цілком нормально». Але в часи Шевченка вони викликали справжній шок у добропорядних обивателів Російської імперії.

Цікаво, що і один, і другий виявили себе і, відповідно, заявили про себе «на еміграції» в державах імперського типу. Шевченко зробив це далеко від своєї батьківщини, в столичному Петербурзі, де, зрозуміло, були набагато кращі можливості для нього як для митця, ніж на своїй землі. Те саме із Ворголом. Він – «суцільний емігрант». Народжується далеко від батьківщини своїх батьків. (Цікаво, що б він робив, коли б народився в карпатському Миково?). У молоді роки Енді покидає рідний Піттсбург, де існувало велике слов'янське, зокрема українське, еміграційне середовище, і їде до найбільшого американського міста Нью-Йорка.

«Нетрадиційним» було й інтимне життя цих двох геніїв. Можна тут проводити чимало «ризикованих» паралелей, однак факт залишається фактом – ні один, ні другий не створили сім'ї, не залишили після себе нащадків.

І нарешті слава. Шевченко став знаменитістю в імперському Петербурзі. Звідси слава про нього як митця дійшла не лише до України, але й у інші регіони Російської імперії,

а також слов'янського світу. Його почали вважати одним із найбільших поетів Слов'янщини. Звідси інтерес до нього й у неслов'янських народів. Щодо Воргола, то в Нью-Йорку він прославився на весь англосакський світ, де понині залишається достатньо популярним.

Власне, це досить поверхові паралелі між двома геніями. Насправді, є їх більше – було б бажання знайти. Однак немає певності, що наше «традиційне шевченкознавство» буде такими «скандальними» речами займатися. Краще прямувати заїждженою дорогою!

Література:

1. Шевченко Т.Г. Зібрання творів у шести томах. – Т. 3. – С. 46.
2. К.П. Брюлов в письмах, документах и воспоминаниях современников. – М., 1952. – С. 99–106.
3. Шевченко Т.Г. Зібрання творів у шести томах. – Т. 1. – С. 236.
4. Томпсон Е. Трубадури імперії. Російська література і колоніалізм. – К.: Основи, 2006. – С. 104.
5. Николаи А. Из воспоминаний о моей жизни. Драгинский поход 1845 // Русский архив. – 1890. – № 6. – С. 272; Колюбакин Б.А. Кавказская экспедиция в 1845 году. Рассказ очевидца В.Н. Н...ва. – СПб., 1907. – С. 151–152.
6. Шевченко Т.Г. Зібрання творів у шести томах. – Т. 1. – С. 344.
7. Там само. – С. 345.
8. Там само. – С. 344.
9. Шевченко Т.Г. Зібрання творів у шести томах. – Т. 2. – С. 41.
10. Шевченко Т.Г. Зібрання творів у шести томах. – Т. 4. – С. 95.
11. Шевченко Т.Г. Зібрання творів у шести томах. – Т. 2. – С. 80.
12. Мочульський М. Культ дерева й сокири в Шевченковій поезії // Україна. – 1930. – № 3–4. – С. 80–88.
13. Шевченко Т.Г. Зібрання творів у шести томах. – Т. 4. – С. 94.
14. Шевченко Т.Г. Зібрання творів у шести томах. – Т. 5. – С. 30.
15. Там само. – С. 56–57.
16. Там само. – С. 51.
17. Там само. – С. 62.

ЗМІСТ

ТАРАС ШЕВЧЕНКО Й ЕНДІ ВОРГОЛ – «ГЕНІЙ»-БЛИЗНЮКИ?»	3
ПРОГУЛЯНКА ІЗ ЗАДОВОЛЕННЯМ ТА НЕ БЕЗ МОРАЛІ (Шевченко на Поділлі й Волині: подорож і рефлексії)	8
Шевченко і Київська археографічна комісія	10
Образ Волині та Поділля в ранній творчості Шевченка	20
Подільські шляхи Кобзаря	29
Шевченко у Вишнівці: гіпотези та реалії	39
Відвідання Почаєва. Почаївська лавра у сприйнятті Шевченка	48
Ймовірні шляхи Шевченка на Волині	72
Волинська та подільська проблематика у творах Шевченка 1847–1857 рр.	88
ШЕВЧЕНКО ЯК МИСЛИТЕЛЬ	112
Тарас Шевченко – співавтор «Книга битія українського народу»?	112
ЕСТЕТИКА ШЕВЧЕНКА	122
ІСТИННА ВІРА – ЦЕ ЄРЕСЬ (релігійність Шевченка)	145
ПЕДАГОГІЧНІ ПОГЛЯДИ ШЕВЧЕНКА	175
ПОГЛЯДИ ШЕВЧЕНКА НА УКРАЇНСЬКИЙ ЕТНОС	189
ШЕВЧЕНКО: РЕЦЕПЦІЇ	198
Шевченко й Пересопницьке Євангеліє	198
СПРИЙНЯТТЯ ШЕВЧЕНКОМ ТВОРЧОСТІ СКОВОРОДИ	203
ОСОБЛИВОСТІ СПРИЙНЯТТЯ ШЕВЧЕНКОМ ТВОРЧОСТІ ТИМКА ПАДУРИ	210
ТАРАС ШЕВЧЕНКО І МУСУЛЬМАНСЬКИЙ СВІТ	216

Наукове видання

Кралюк Петро Михайлович

ТАРАС ШЕВЧЕНКО: НЕЗАУВАЖЕНЕ

Монографія

Технічний редактор Р. В. Свиначук

Комп'ютерна верстка Н. О. Крушинської

Коректор С. А. Федорчук

Художнє оформлення обкладинки К. О. Олексійчук

Формат 60x84/16. Ум. друк.арк. 13,49. Тираж 1000 пр. Зам. № 114-13.
Папір офсетний. Друк офсетний.
Гарнітура «BloknotC»

Оригінал-макет виготовлено у видавництві
Національного університету «Острозька академія»,
Україна, 35800, Рівненська обл., м. Острог, вул. Семінарська, 2.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи РВ № 1 від 8 серпня 2000 року.

Видавець СПД Свиначук Р. В.
Тел. (+38067) 771 28 70, e-mail: 35800@ukr.net.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи РВ № 27 від 29 липня 2004 року.